

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 04.09.24

Om leksikonet: https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/om_leksikonet.pdf

Mot-tekst

(_sjanger) En type intertekstualitet. Også kalt “svarskrift”, “motbok”, “motskrift”, “tilsvarstekst” m.m. Noen slike tekster utgjør ikke hele bøker, men kan være pamfletter, essay, dikt eller andre sjangrer, men det er i alle tilfellene tydelig at teksten er skapt som en direkte respons på og motstykke til en tidligere (vanligvis nylig utgitt) tekst. Mot-teksten er en slags alternativ versjon til noe som har blitt framstilt som sant.

Renessansehumanisten Erasmus fra Rotterdams skrift *Om den frie vilje* (1524) fikk en mot-tekst av Luther med tittelen *Om den ufrie vilje* (1525). Erasmus så på fornuften og den menneskelige viljen som guddommelige gaver som vi må nyttiggjøre oss mest mulig, mens Luther hevdet at Gud ikke kan forstås med fornuften og at troen er viktigere enn viljen (Grabert, Mulot og Nürnbergger 1983 s. 54).

Den irske politikeren og filosofen Edmund Burke ga i 1790 ut en bok som var et hardt angrep på prinsippene bak den franske revolusjon, *Reflections on the Revolution in France*. Britisk-amerikanske Tom Paine publiserte i 1791 en reaksjon på Burke og hans meningsfeller med boka *Rights of Man: Being an Answer to Mr. Burke's Attack on the French Revolution*.

Den svenske forfatteren Carl Jonas Love Almqvist ga i 1838 ut tendensromanen *Det går an* (1838), der han strider for en friere form for samliv og ekteskap enn det som var vanlig i hans samtid, der ektefeller var bundet til hverandre på livstid. Den svenske salongvertinnen Malla Silfverstolpe, som kjente Almqvist personlig, publiserte motskriftet *Månne det går an?* (1840).

Den skotske forfatteren Samuel Laings bok *A tour in Sweden in 1838* (1839) førte til at den svenske diplomaten og ambassadøren i London, Magnus Björnstjerna, skrev en motbok. Laing hevdet blant annet i sin bok at svenskene var et umoralsk folk, fordi en statistikk viste at en tredjedel av barna i Stockholm ble født utenfor ekteskap. Han kritiserte også den svenske adelen med dens sosiale og politiske privilegier. Björnstjernas bok har tittelen *On the moral state and political union of Sweden and Norway* (1840). Laings bok ble utgitt på norsk i 2005 med tittelen

Reise i Sverige i 1838, med kommentar til den svenske nasjons moralske, politiske og økonomiske tilstand.

“The factors surrounding the writing of Carlyle’s *Life of Sterling* [1851] make it a particularly interesting case-history amongst Victorian biographies. The work is in fact a counter-biography, written because Carlyle, one of Sterling’s literary executors, was dissatisfied with the official life produced by his co-executor, Archdeacon Hare. That work in itself is of rather more interest than its actual quality suggests for, unusually, it celebrates the life of a man whose career, in the author’s eyes, was seriously flawed. [...] Hare, a clergyman to whom Sterling had acted as curate during the short period of his ministry, makes no attempt to conceal his view of Sterling as a man who had, albeit excusably, failed. [...] *Essays and Tales by John Sterling, with a Memoir of his Life*, London, 1848 [...] Carlyle covers much the same ground as Hare but his radically different conception of Sterling always makes for crucial differences of interpretation.” (Shelston 1977 s. 53 og 55)

Den franske forfatteren George Sand (en kvinne som brukte mannlig psevdonym) hadde et nært forhold til dikteren Alfred de Musset. Etter Mussets død publiserte Sand boka *Hun og han* (1859) om deres forhold. Mussets bror Paul de Musset svarte med å skrive boka *Han og henne* (samme år).

Også skjønnlitteratur kan fungere som svarskrift. Den amerikanske forfatteren Harriet Beecher Stowes bestselgerroman *Uncle Tom’s Cabin; or, Life Among the Lowly* (1852) førte til “a multitude of responses, known as “Anti-Uncle Tom” novels, which attempted to counter the work’s antislavery sentiments.” (Michael Winship i <http://www.common-place.org/vol-09/no-03/winship/>; lesedato 19.06.13)

Den tyske sosialistiske 1800-tallsdikteren Georg Herweghs diktsamling *En levendes dikt* var et polemisk svar til *En døds brev* av Hermann von Pückler-Muskau med dets skildringer fra adelsmiljøer (<http://wortwuchs.net/lebenslauf/georg-herwegh/>; lesedato 09.01.17).

Et annet skjønnlitterært eksempel er “Sofia Tolstoja, gift med den store Lev Tolstoj, som med sin misogynt kjønnspolemiske [roman] “Kreutzersonaten” fra 1890 introduserte en ny, seksuell råhet i relasjonen mellom kjønnene som sjokkerte den lesende verden (“Kjærlighet, ekteskap, familieliv! Ren løgn, løgn, løgn.”) Ledsaget av tilbakeholdt gråt, nervøs latter og stigende opphisselse bekjenner godseieren Pozdnysjev for en medpassasjer på toget hva som førte til at han myrdet sin hustru. Sofia Tolstoja følte seg så krenket av kvinnebildet at hun i 1892 skrev et svar med en eneste leser i tankene: ektemannen. Romanen “Hvems feil?” ble ikke publisert før i 1994, 76 år etter Sofias død. Her går hun i polemikk med ektemannen [...] Hennes roman “Hvems feil?” ble til for at ektemannen skulle få kjenne på smerten av å bli misbrukt som litterær figur. Kanskje også for å

avskrekke ham fra å gjøre det igjen. Fyrst Prosorski i “Hvems feil?” er latterlig og småsint, et selvhøytidelig, kaldt og beregnende menneske med en paranoid, og helt ubegrunnet, sjalusi. Attpåtil en dårlig forfatter. [...] Da hun ligger for døden tilgir hun sin morderiske mann, som framstår som en delirisk tåpe.” (professor Ebba Witt-Brattström i *Klassekampens* bokmagasin 17. august 2013 s. 7)

Amerikaneren Hart Cranes lange dikt *The Bridge* (1930) var av poeten ment som “a reply to [T. S. Eliots] *The Waste Land*. He hoped to carry Eliot’s methods into a celebration, altogether in the spirit of [Walt] Whitman, of American experience, and finally into mystical ecstasy.” (Perkins 1987 s. 7)

Tarjei Vesaas ville at hans roman *Det store spelet* (1934) skulle oppfattes som “et motstykke og en utfordring til” Knut Hamsuns *Markens Grøde*, hans nobelprisroman fra 1917 (*Aftenposten* 20. august 1997 s. 16).

Hamsuns selvbiografiske bok *På gjengrodde stier* (1949) kan “lesast som eit indirekte svar på den psykobiografien som Gabriel Langfeldt og Ørnulf Ødegårds rettspsykiatriske erklæring om Knut Hamsun utgjør. [...] Det er umogleg ikkje å lese *På gjengrodde stier* som eit svar på, og ein ironisk kommentar til, punkt 2 i dei rettsakkunnige sin konklusjon: “Vi anser ham som en person med varig svekkede sjelsevner, men antar ikke at det er noen aktuell fare for gjentagelse av straffbare handlinger.” ” (Jakob Lothe i *Norsklæreren: Tidsskrift for språk og litteratur*, nr. 2 i 1999 s. 47)

Den svenske forfatteren Jan Guillou ga i 1981 ut romanen *Ondskan*, som handler om et undertrykkende skolesystem på skolen Solbacka. “Förre Solbackaeleven Magnus Ihse, i dag reporter på Oskarshamns-Tidningen, skriver nu en motbok till “Ondskan” som han kommer att kalla “Godheten”.” (<http://www.expressen.se/expressen/jsp/polopoly.jsp?d=10&a=75936>; lesedato 26.05.06)

Den amerikanske forfatteren Dan Browns spenningsroman *The Da Vinci Code* (2003) ble oversatt til en rekke språk og ble en bestselger i mange land. “Da Vinci-koden har lenge vært debattert og kritisert for sammenblanding av fakta, diktning og manipulasjon av kilder. Bjørn Are Davidsen presenterer nå [med *Da Vinci dekodet: Hemmeligheten bak ryktene om Jesus*, 2005] den første norske motboka til den tvilsomme framgangsmåten Dan Brown brukte da han skrev sin bestselger. [...] I Norge har Da Vinci-koden nådd et opplag på 260 000 eksemplarer siden den ble oversatt i mai 2004. Boka har faktisk solgt bedre i 2005 enn i 2004, og lå fortsatt på topp på den norske bestselgerlista i august 2005. Den var den desidert mest lånte boka ved norske folkebibliotek første halvår. Romanen har lenge vært debattert og kritisert for sin sammenblanding av fakta, diktning og manipulasjon av kilder. Den voldsomme suksessen – en av de aller største i norsk bokhistorie – viser behovet for en motbok. [...] *Da Vinci dekodet* er blitt ei viktig bok når det gjelder kritikk av falsk vitenskap og myter omkring kristendommen og den historiske

Jesus.” (<https://forskning.no/historie-religionshistorie-boker/2008/02/motbok-til-da-vinci-koden>; lesedato 26.03.18)

“Christopher Hitchens’ ramsalte angrep på irrasjonell religiøsitet i boken *God is Not Great: How Religion Poisons Everything* er blitt en salgssuksess og en stadig tilbakevendende referanse i religionsdebatten. Nå kommer motboken *Rage Against God: How Atheism Led Me to Faith*, skrevet av Peter Hitchens, Christophers bror. Han skriver om hvordan han mistet troen og senere gjenvant den på dramatisk vis. Forfatteren minner om at et sekulært utopia har medført større blodsutgytelser enn noe korstog.” (*Morgenbladet* 26. februar–4. mars 2010 s. 34)

Humanetikerer Levi Fragell ga i 2010 ut sin “karismatikk-kritiske memoarbok *Vi som elsket Jesus* [...] Det kristne forlaget Hermon gikk ut med en motbok: *Vi som elsket Jesus og fortsatt gjør det. Istedenfor å lese og lytte for å forsøke å lære av tidligere tiårs feiltrinn, ble det viktigste å stå imot fiendeangrepet.*” (*Vårt Land* 31. januar 2015 s. 29)

Ken Harrows bok *Extend Your Engagement or Greet Your Groom: A Response to Win the World or Escape the Earth by Ian Rossol & Tony Wastall* (2015) signaliserer tydelig i tittelen at den er “a response to a book recently published by Ian Rossol & Tony Wastall “Win the World or Escape the Earth”.” (<https://www.amazon.com/Extend-Your-Engagement-Greet-Groom/dp/1511717815>; lesedato 04.05.18) Begge bøkene handler om kristen teologi og apokalypsen.

“Fra 2000 til 2010 kom det fem bøker av eller om Joralf Gjerstad, bedre kjent som Snåsamannen, flere av dem ble bestselgere. Det er ikke til å undres over at det nylig kom en “motbok”. Egentlig er det merkelig at den ikke er kommet før. For bøkene om Gjerstad har så langt vært velvillige og positive, særlig Ingar Sletten Kolloens bok fra 2008. Men når religionskritikeren Ronnie Johanson i “Profeten fra Snåsa” spør om Gjerstad har overnaturlige evner, er spørsmålet retorisk.” (*Fædrelandsvennen* 17. april 2012 s. 14-15)

“Steinerskolen henter sitt navn fra antroposofiens grunnlegger Rudolf Steiner. Det burde derfor ikke komme som en bombe på noen at skolens pedagogikk bygger på et antroposofisk livssyn. Likevel har påstander om det, og om hvilke konsekvenser det har for skolens innhold, skapt store protester fra Steinerskolehold. Noen kan skyldes at Steinerskolens ideologiske grunnlag har vært underkommunisert. Bildet som er dannet, er at dette er en slags radikal og kunstnerisk skole, som legger stor vekt på enkeltelevens utvikling og selvstendighet, og ikke er så ensidig teoretisk som den offentlige skolen. Det er nok også riktig, men er det hele bildet? Skuffede tidligere steinerskolelærere har nettopp gitt ut en bok om skolen. Fornøyde tidligere kjendiselever har bidratt til det som framstår som en motbok, og de to bøkene tegner totalt ulike bilder av skolen. De tidligere lærerne hevder at skolen innfører elevene i Steiners okkulte livssyn. Skolen hevder derimot at de kun har hentet enkelte pedagogiske ideer fra Steiner.” (*Vårt Land* 3. mars 2010 s. 2) De to bøkene

er *Det de ikke forteller oss: Steinerskolens okkulte grunnlag* av Trond Kristoffersen og Kristin Sandberg, og *Liv Laga: Erfaringer fra Steinerskolen*, redigert av Svein Bøhn, Cato Schiøtz og Peter Normann Waage. Begge bøkene ble publisert i 2010.

“En angiver blir henrettet av Hjemmefronten i 1944. Sekstitre år senere slipper en dobbeltmorder ut etter å ha sittet mange år i fengsel og setter kursen mot hjembyen. “Han har noe uoppgjort der. En psykotisk ung pike tenner på et hus. Politiet tror hun også har tatt livet av sin egen bestefar. Advokat Mikael Brenne påtar seg å fri henne fra mistanken. Sporene peker bakover, mot krigens dager, men ingen vil snakke om hva som skjedde den gangen. Jakten på svar fører Mikael Brenne langt inne i den snøkledde, norske fjellheimen. Der finner han løsningen, men han finner også isende kulde og brå død.” Slik lyder forlagets omtale av Chris Tvedts “Rottejegeren”. Bak dette korte referatet av handlingen skjuler det seg altså linjer tilbake til en av Hjemmefrontens likvidasjoner under okkupasjonen. Alle som husker debatten etter Egil Ulateigs bok om disse henrettelsene og Arnfinn Molands motbok på vegne av motstandsbevegelsen, vet hvor sterke følelser denne delen av norsk krigshistorie ennå er i stand til å vekke. Og selvsagt viser filmen om Max Manus til alt overmål at Norges krigshistorie stadig vekker debatt.” (*Laagendalsposten* 13. oktober 2009 s. 18) Egil Ulateig ga ut i 1999 ut *De gode mot de onde...*, og Arnfinn Moland ga samme år ut *Over grensen? Hjemmefrontens likvidasjoner under den tyske okkupasjonen av Norge 1940-1945*.

“Det handlet om en bok og en motbok i Domkirken i går. Arnfinn Nordbø, homofil forfatter, og Espen Ottosen, informasjonsleder i Norsk Luthersk Misjonssamband, møttes til dialog i regi av litteraturfestivalen Kapittel. I boken “Betre død enn homofil?” forteller Nordbø hvordan det var å stå fram som homofil i et konservativt kristent miljø. Han bruker også stor plass på å forsvare homofilt samliv. Espen Ottosen mener Bibelen forbyr homofile å leve sammen med en av samme kjønn. I boken “Mine homofile venner” møter vi sju kristne homofile som velger sølibat eller heterofile ekteskap. - For meg var Ottosens bok den sterkeste og mest overraskende, sa debattleder Frank Rossavik, samfunnsredaktør i Morgenbladet. Han er selv homofil og lever i partnerskap. - Jeg har hørt kristne si at de har homofile venner, men jeg har tenkt at det er tomme ord. I denne boken blir homofili omtalt med en empati og respekt jeg ikke har sett fra den kanten før. Dermed var listen lagt for en dialog uten steile fronter. Det ble selvsagt diskusjon om Bibelens autoritet og hvilken bok unge homofile bør lese og støtte seg til. Arnfinn Nordbø holdt fast på at Ottosens bok begrenser homofile, og uttrykte frykt for at flere vil fornekte seg selv.” (*Stavanger Aftenblad* 21. september 2009)

“Både i år og i fjor opplevde det boklesende publikum at rivaliseringen om ettermålet til en fremstående nordmann resulterte i to biografier, en autorisert, og en uautorisert. Einar Førde var gjenstand for to forskjellige livsløpsfremstillinger i 2007. I år ble nyheten om Dag Ellingsens kritiske biografi om Olav Thon møtt lynraskt med en vennlig “motbok”, ført i pennen av Hallgrim Berg.” (*VG* 30. november 2008 s. 8)

Den skotske filosofen og forfatteren Thomas Carlyle publiserte i 1851 biografien *The Life of John Sterling*, om en skotsk teolog og forfatter. “The factors surrounding the writing of Carlyle’s *Life of Sterling* make it a particular interesting case-history amongst Victorian biographies. The work is in fact a counter-biography, written because Carlyle, one of Sterling’s literary executors, was dissatisfied with the official life produced by his co-executor, Archdeacon [Julius] Hare. That work in itself is of rather more interest than its actual quality suggests for, unusually, it celebrates the life of a man whose career, in the author’s eyes, was seriously flawed.” (Shelston 1977 s. 53)

Den amerikanske forfatteren Philip Roth var gift med den engelske skuespilleren Claire Bloom. “After the divorce Claire wrote a vicious nonfiction account of the marriage and its failure, *Leaving a Doll’s House* (1996). She accused him of misogyny, physical and mental abuse, mental disorders and more. Philip countered with the fictional *I Married a Communist* (1998), designed to shoot down every one of her accusations.” (Jane Maas i <https://www.the-tls.co.uk/lives/autobiography/philip-roth-life-fiction-student-romance-essay-jane-maas/>; lesedato 23.08.24)

To biografier om Philip Roth, begge publisert 2021, er Blake Baileys *Philip Roth: The Biography* og Ira Nadels *Philip Roth: A Counterlife*. “[N]år jeg leser Ira Nadels “motbiografi”, som ble lansert samme dag som Baileys, er det likevel noe begripelig over den territorielle kampen. For selv om 90 prosent av Nadels *Philip Roth. A Counterlife* er en knusktørr (godt gjort!) og uredigert (for å rekke den parallelle lanseringen?) fremstilling, er den siste tidelen et sjeldent uredelig og uansvarlig stykke biografarbeid.” (Bernhard Ellefsen i *Morgenbladet* 16.–22. april 2021 s. 47)

“Muslimer i Norge planlegger å utgi en motbok mot Salman Rushdies “Sataniske Vers”. Dersom den holder mål for en bokutgivelse, vil Aschehoug forlag være glad for å utgi en slik bok. [...] Det Islamske Forsvarsrådet går nå rettens vei via Riksadvokaten for å stoppe utgivelsen av Rushdies bok i Norge. På et møte mellom representanter for muslimene i Norge og Aschehoug forlag igår fastholdt forlagsdirektør William Nygaard at boken skal utgis i Norge, trolig i begynnelsen av juli. Trond Ali Lindstad sammen med fire andre muslimer og deres advokat Gustav Høgtun gjentok muslimenes syn på bokutgivelsen. Det var Høgtun som bragte inn spørsmålet om en motbok. En slik utgivelse sa forlagsdirektør Nygaard seg fullt ut villig til å vurdere så sant kriteriene for å utgi boken er tilstede. I Sverige har muslimene utgitt et motskrift mot Rushdies bok. - Blir boken med loven i hånd stoppet i Norge, blir vi det eneste vestlige land som ikke utgir Rushdies bok. Det ville være en beklagelig sensasjon som vil vekke internasjonal oppmerksomhet, sier William Nygaard. Nygaard sier møtet forløp i sindige former. Partene lyttet til hverandres synspunkter, og det var Lindstad som førte ordet på vegne av muslimene. - Når boken kommer ut, vil vi vise respekt og aktpågivenhet

overfor muslimene. Vårt standpunkt vil alltid være at meninger skal kunne brytes mot hverandre, sier William Nygaard. Høyesterettsadvokat Alf Nordhus er advokaten som på vegne av muslimene skal prøve å få stoppet Rushdies bok i Norge.” (*Aftenposten* 17. mars 1989 s. 4)

Amerikaneren Peter W. Hubers bok *Orwell's Revenge: The 1984 Palimpsest* (1994) er en mottekst til briten George Orwells dystopiske roman *Nineteen Eighty-Four* (1949). “Orwell’s bleak visions of the future, one in which citizens are monitored through telescreens by an insidious Big Brother, has haunted our imagination long after the publication of *1984*. Orwell’s dystopian image of the telescreen as a repressive instrument of state power has profoundly affected our view of technology, posing a stark confrontational question: Who will be master, human or machine? Experience has shown, however, that Orwell’s vision of the future was profoundly and significantly wrong: The conjunction of the new communications technologies has not produced a master-slave relation between person and computer, but rather exciting possibilities for partnership. In an extraordinary demonstration of the emerging supermedium’s potential to engender new forms of creativity, Huber’s book boldly reimagines *1984* from the computer’s point of view. After first scanning all of Orwell’s writings into his personal computer, Huber used the machine to rewrite the book completely, for the most part using Orwell’s own language. Alternating fiction and non-fiction chapters, Huber advances Orwell’s plot to a surprising new conclusion while seamlessly interpolating his own explanations and arguments. The result is a fascinating utopian work which envisions a world at our fingertips of ever-increasing information, equal opportunity, and freedom of choice.” (<https://www.amazon.com/Orwells-Revenge-Palimpsest-Peter-Huber/dp/1501127705>; lesedato 02.09.19)

Journalisten og forfatteren Åsne Seierstads dokumentarroman *Bokhandleren i Kabul: Et familiedrama* (2002) vakte mye debatt, og ble angrepet av den afghanske bokhandleren som skildres i boka. Seierstad “har opplevd at arbeidet har utløst både en motbok – Shah Muhammad Rais’ *Det var en gang en bokhandler i Kabul* – og en langstrakt rettstvst. Så sent som 19. mai fastslo Høyesterett at Seierstad ikke skal betale Rais’ saksomkostninger i forbindelse med at han har saksøkt henne for å ha krenket hans og familiens privatliv.” (*Morgenbladet* 29. mai–4. juni 2015 s. 7)

Den franske forfatteren Édouard Louis “ble oppsøkt av en immigrant. De hadde sex, men det endte med tyveri, voldtekt og drapsforsøk. Der begynner hans nye roman [*Voldens historie*, 2016]. Boken utleverer, i god Serge Doubrovsky-ånd, overgriperen. Grepet ble igjen forsvart, men boken fikk et interessant etterspill: Den utpekte voldtektsforbryteren gikk til sak mot Louis. Han mente at Louis’ bok hadde krenket privatlivets fred, og at den ødela muligheten hans til å hevde sin uskyldighet i rettsaken. Domstolen avviste saken. Det er ikke uvanlig at krenkede skriver egne bøker til svar. Seks år etter at Philip Roth utga romanen *Deception*, hvor han utleverer kona Claire Bloom, svarte hun med boken *Leaving a Doll’s House*, hvor Roth fremstilles som manipulerende og emosjonelt avstengt. Nå har

også Édouard Louis fått en motbok: Den tidligere radikale islamisten Omar Benlaala er blitt inspirert av Voldens historie og skrevet historien om voldtekten fra overgriperens perspektiv. Målet er å forstå hva som gjør en fattig migrant til ekstrem overgriper.” (Kristian Meisingset i http://www.aftenposten.no/kultur/Deter-dypt-umoralsk-a-skrive_-men-forfatteren-ma-akseptere-risikoen-606140b.html; lesedato 20.10.16)

Søsteren til Vigdis Hjorth, advokaten Helga Hjorth, ga i 2017 ut romanen *Fri vilje*. Den ble kalt bl.a. en “motroman” (av kritikeren Guri Hjeltnes) og en “hevnroman” (av kritikeren Camilla Norli). “Etter en uke i salg, er det klart: Helga Hjorths roman “Fri vilje”, som er et motsvar til storesøster Vigdis Hjorths suksessroman “Arv og miljø” [2016], selger nå mest i Norge. Helga Hjorths motroman, konflikten med forfattersøster Vigdis Hjorth og debatten om virkelighetslitteratur, har dominert kulturnyhetsbildet siden romanen kom onsdag i forrige uke. [...] Helga Hjorth, som ikke kommenterte saken og debatten i fjor høst da Vigdis Hjorths roman kom ut, sier til VG at det er godt å nå ut til leserne. - Det er godt at “Fri vilje” når ut til så mange lesere og har satt i gang en viktig debatt. Jeg er overveldet over alle de positive tilbakemeldingene jeg har fått, sier Hjorth. - Hvordan er det å se at ens egen familiekonflikt selger? - Jeg har ikke ytterligere kommentarer nå, sier Hjorth. Førsteopplaget på 6000 eksemplarer ble ifølge forlaget revet bort på to dager, og forlaget har nå trykket et tredje opplag – slik at de er opp i et totalopplag på 18.000 bøker. [...] Det var onsdag denne uken at Kagge forlag slapp høstens bokbombe: “Fri vilje” av Helga Hjorth, en roman som er et motsvar til Vigdis Hjorths “Arv og miljø”. Utgangspunktet for romanen er at Helga Hjorth følte seg og familien utlevert i søsterens roman. Helga Hjorth har også uttalt til VG at hun har fått mange tilbakemeldinger, og hun innrømmer at det var godt å omsider få ut sin versjon. Norske forfattere om konflikten: - Eneste gjengjeldelse som funker. - Ja, det var en lettelse å få sagt sitt. Absolutt. Og nå som jeg endelig har ytret meg, har jeg fått utrolig mange positive tilbakemeldinger. Det betyr mye, sier Helga Hjorth – som til daglig er jurist og arbeider i Riksarkivet. “Fri vilje” er hennes første roman. Vigdis Hjorth på sin side, vil ikke kommentere søsterens motroman, men i et bokbad med Klassekampens Mimir Kristjansson i Haugesund, uttalte hun at den er et interessant innspill i debatten. I “Arv og miljø” skriver Vigdis Hjorth om konflikter rundt et arveoppgjør og ting som virvles opp da faren dør. Det handler blant annet om en far som begår overgrep. Boken vant både Bokhandlerprisen og Kritikerprisen. Vigdis Hjorth hevdet i flere intervjuer at romanen var fiksjon.” (Camilla Norli i <https://www.vg.no/rampelys/bok/litteratur/helga-hjorths-hevnroman-selger-mest-i-norge/a/24120878/>; lesedato 15.12.17)

“Vigdis Hjorth mener søsteren Helga Hjorths roman “Fri vilje” bærer for stort preg av å skulle ta storesøsteren, men Helga sier det var helt nødvendig å komme med et motsvar. Helga Hjorths motroman, konflikten med forfattersøster Vigdis Hjorth og debatten om virkelighetslitteratur, dominerer igjen kulturnyhetsbildet. Nå snakker Vigdis Hjorth ut om konflikten i en ny bok, “Vigdis, del for del” skrevet av Kaja Schjerven Mollerin. [...] Hjorth-søstrene fortsetter familiefeyden gjennom bøkene: I

den nye boken forteller Vigdis Hjorth at hun brøt med familien for 30 år siden, og at det var nødvendig for henne å skrive “Arv og miljø”. Hun forteller også at hun ikke kjenner seg igjen i søsterens bok “Fri vilje”, at romanen bærer for stort preg av å skulle ta “denne storesøsteren” – og at hun mener Helga Hjorth fremstiller det som at alt i “Arv og miljø” er sant, bare ikke overgrepshistorien. [...] Helga Hjorth står for utgivelsen av romanen “Fri vilje” – som ble kalt hevnroman da den kom i august. Romanen var et motsvar til søsteren Vigdis Hjorths “Arv og miljø”, og utgangspunktet for romanen var at Helga Hjorth følte seg og familien utlevert i søsterens roman. - Romanen ble til fordi jeg ville ta mine foreldre i forsvar, og fordi jeg hadde et sterkt behov for å komme med en korrigering av det bildet som var skapt av vår familie i “Arv og miljø”. “Fri vilje” er det korrektivet, men jeg hadde ønsket at det ikke hadde vært nødvendig, sier Helga Hjorth til VG. Hun sier at hun har brukt sin ytringsfrihet på samme måte som søsteren Vigdis Hjorth har brukt sin: - Dét har vært viktig både for meg og andre i familien og for våre venner og bekjente, som med boken har fått en slags ro. Nå håper jeg alle i familien kan få det bedre og se fremover. Og jeg ønsker Vigdis alt godt, sier Helga Hjorth. - Hva synes du om at Vigdis mener romanen din bærer preg av bare å “skulle ta storesøsteren”? - For meg handler ikke dette om “å ta” noen, men å fortelle en historie som er egnet til å engasjere leseren. Romanen min handler om problemstillinger knyttet til virkelighetslitteratur og det å ha et skrivende familiemedlem som bruker resten av familien som råstoff i sine litterære verk, sier Helga Hjorth til VG. [...] Vigdis Hjorth kjenner seg ikke igjen i “de idylliske beskrivelsene av familielivet” som søsteren skildrer [...] Vigdis Hjorth er kritisk til at søsteren avviser overgrepshistorien. I bunn og grunn er det lite festlig for utenforstående å overvære en skittentøysoppvask.” (Camilla Norli i <https://www.vg.no/rampelys/bok/litteratur/helga-hjorth-svarer-vigdis-handler-ikke-om-aa-ta-noen/a/24144712/>; lesedato 15.12.17)

“Litteraturprofessor og forfatter Arild Linneberg gir i midten av juni ut det forlaget kaller en motroman til Vigdis Hjorths roman “Om bare” fra 2001. [...] Dette er Arild Linnebergs andre roman. Den første skrev han sammen med Vigdis Hjorth: “Ubehaget i kulturen” kom ut i 1995. På den tiden var de to et par. [...] Boken handler om forholdet mellom dramatikerens Ida Heier og professoren Arnold Busk – og utløste den gangen en debatt om virkelighetslitteratur. For var ikke denne professoren veldig lik Arild Linneberg som Hjorth hadde vært kjæreste med? [...] Romanen skal hete “Bare om Arnold Busk” – og spiller direkte på Vigdis Hjorths romantittel “Om bare”. “Tjue år etter at forholdet til den kvinnelige forfatteren tok slutt, bestemmer litteraturprofessor Arnold Busk seg for å fortelle sin versjon av historien” [...] I 2009 sa Vigdis Hjorth til Aftenposten om “Om bare”: - Mange forfattere skriver tett på eget liv, men offentligheten vet ikke noe om dem. Dette dukket opp da jeg skrev romanen “Om bare”. Min daværende kjæreste Arild Linneberg og jeg var et offentlig par. Når jeg skrev en bok om brudd, “visste” alle at det var meg. Hun skrev også “Nå tenker jeg at det kanskje var dumt,” i essaysamlingen “Fryd og fare” (2015) om hennes opptreden sammen med kjæresten i forkant av romanutgivelsen “Om bare”. I ettetid har hun beklaget at

lesere og anmeldere ble ledet inn på et smalt og personlig spor, skriver Aftenposten. [...] Det er ikke første gang det kommer en motroman til Vigdis Hjorths bøker. Hennes “Arv og miljø” utløste en stor debatt om virkelighetslitteratur – og søsteren Helga Hjorth skrev motromanen “Fri vilje”. Romanen var et direkte motsvar til suksessromanen “Arv og miljø” ” ([https://www.vg.no/rampelys/bok/i/LMnxE4/vigdis-hjorths-ekskjaereste-med-bokbombe-lanserer-motroman;lesedato 06.06.24](https://www.vg.no/rampelys/bok/i/LMnxE4/vigdis-hjorths-ekskjaereste-med-bokbombe-lanserer-motroman;lesedato%2006.06.24)). Linnebergs *Bare om Arnold Busk: Fortalt av han selv* ble gitt ut i 2024.

Det kan være uklare grenser mellom en mot-tekst, en apologi (et forsvarsskrift), en alternativ framstilling, en parodi og et kritisk angrep. Et kritisk angrep kan komme i form av en kunstnerisk tekst. “The daughter of the poets Sylvia Plath and Ted Hughes has vented her wrath at the BBC by writing a poem in which she accuses the corporation of voyeuristically raking over the ashes of her mother’s death [i forbindelse med filmen *Sylvia* (2003); regissert av Christine Jeffs]. Frieda Hughes also claims to have been pursued and pestered by producers to help in the making of a new film about the relationship between her parents, called *Ted and Sylvia*, which stars Oscar winner Gwyneth Paltrow as Plath. Ms Hughes, who was two years old when her mother committed suicide, said she had written the poem, called *My Mother*, because nobody was taking her feelings into consideration or her protests against the film seriously. [...] The poem, which is 48 lines long, and will be published in full in the new issue of *Tatler*, is disparaging about both the film-makers and its audience.

“Now they want to make a film
For anyone lacking the ability
To imagine the body, head in oven
Orphaning children.”

It continues in similar vein:

“The peanut eaters, entertained
At my mother’s death, will go home,
Each carrying their memory of her,
Lifeless – a souvenir.
Maybe they’ll buy the video.”

As literary executor of her mother’s estate, Ms Hughes, 42, has banned the BBC from using any of Plath’s poetry in the film, something she makes reference to in the poem:

“They think I should give them my mother’s words
To fill the mouth of their monster
Their Sylvia Suicide Doll.”

[...] In the past she has described the two years after her mother's funeral as a "black hole" and has no memory of them at all." (Jamie Wilson i <https://www.theguardian.com/media/2003/feb/03/bbc.film>; lesedato 11.07.18)

"At the end of 2001, in the wake of the Twin Towers attack, John Reed [en amerikansk forfatter] wrote an alternative version of Orwell's *Animal Farm* called *Snowball's Chance* in which the exiled Snowball returns and turns the Stalinist collective capitalist. [...] In *Snowball's Chance*, Orwell's famous slogan becomes "All animals are born equal – what they become is their own affair". (Pugh 2005 s. 14-15) Her fungerer mot-teksten som en adaptasjon av en tidligere utgitt tekst.

"In 2006, the anthology *This Is Not Chick Lit* was published to showcase American women writers who wanted to disassociate themselves from the chick lit label. In response to this, several chick lit authors contributed to *This Is Chick-Lit* (2006), so as to reclaim and defend the genre but also validate the work that they do, even if it is for pure entertainment." (Felicia Salinas-Moniz i https://www.researchgate.net/publication/259747203_Teaching_Resources-Chick_Lit; lesedato 05.10.22)

"En maimorgen i fjor hørte sykehusdirektør Martin Hirsch på radionyhetene i halvsøvn da han plutselig kvakk til: Navnet hans ble nevnt, en forfatter beskyldte ham for å ha drept faren hans. Drapsvåpenet var en fransk trygdereform Hirsch hadde ansvaret for da han satt i regjering. Reformen tvang, ifølge Édouard Louis, hans yrkesskadde far til å jobbe. - Jeg leste boken og trodde at hans far var død. Anklagen mot meg er ikke presentert som en metafor, og boken er ikke presentert som en roman. Boken er et ideologisk angrep, konstruert på en måte som gjør det umulig å diskutere, sier Hirsch. Etter å ha lest Louis' bok *Qui a tué mon père* ("Hvem drepte faren min") [2018] vurderte Hirsch både debattinnlegg og politianmeldelse. Han valgte i stedet å skrive en kriminalroman, som nylig kom ut i Frankrike med tittelen *Comment j'ai tué son père* ("Slik drepte jeg hans far"). - Louis hadde skrevet et litterært verk hvor det var umulig å vite hva som er virkelig og hva som er fiksjon, så det eneste mulige svaret var å gå inn på samme banehalvdel. Hirsch avviser på telefon fra Paris at han gjør det samme som det han kritiserer hos Louis, nemlig å bruke en drapsmetafor og å blande fiksjon og virkelighet. - Imot min vilje ble jeg innblandet i en historie mellom ham og faren, og jeg var ikke en metafor, jeg var meg, sier Hirsch. Louis' far er en av karakterene i hans kriminalroman. Der er faren utpekt som drapsoffer, og drapet skal begås av en helsebyråkrat hyret som leiemorder av en figur leseren kan gjenkjenne som Édouard Louis. I Hirsch' bok får faren rollen som den omtalte trygdereformens fødselshjelper. [...] 26 år gamle Édouard Louis er en av Frankrikes mest leste unge forfattere. Han debuterte i 2014 med en selvbiografisk roman der han tok et oppgjør med arbeiderklasse miljøet han vokste opp i. I debutromanen beskriver han sin far som alkoholisert og fordomsfull." (*Morgenbladet* 12.–18. april 2019 s. 48)

"I 2017 begynte Louis å grave i årsakene til den trygdede farens misère. [...] I boken navngir Louis syv personer, deriblant fire presidenter, som ansvarlige for at

farens liv har vært miserabelt etter at han skadet ryggen i en arbeidsulykke på fabrikken hvor han jobbet. Hirsch er en av de syv, og hans ugjerning, ifølge Louis, var å reformere Frankrikes trygdeordning for uføre, og innføre det som fikk navnet *revenu de solidarité active* (RSA). Den nye ordningen skulle gjøre det mer lønnsomt å jobbe enn å leve på trygd. Den innebærer en risiko for å miste trygden hvis en person takker nei til minst to jobbtillbud. Louis skriver at RSA tvang faren til å bli gatefeier, selv om ryggen hans ikke tålte det. Louis navngir disse syv fordi “det finnes mordere som aldri blir nevnt ved navn for de drapene de har begått” skriver han. [...] Hirsch sier at hovedpersonen og helsebyråkraten Nitram i boken er hans eget alter ego, og at skildringene i boken hverken er helt sanne eller helt usanne. - Jeg har aldri skrevet fiksjon før, og jeg er ikke romanforfatter, så jeg har ikke tilstrekkelig fantasi til at alt kan være oppdiktet, sier Hirsch. Romanens Nitram er en vellykket byråkrat, men han synes livet er så kjedelig at han sier ja til et oppdrag som leiemorder. Oppdragsgiveren er en pen, ung mann med samme fornavn som en statsminister (Édouard Philippe) og etternavn som en konge (Louis/Ludvig), heter det i Hirsch’ bok. Oppdraget er å drepe Édouard Louis’ far. Nitram drar til en fiktiv småby, hvor drapsmålet er stamgjest på byens eneste kafé. Han og hans likesinnede krets av trygdemottagere blir helsebyråkratens samtalepartnere. Mens faren i sønnens bok er et offer for RSA-reformen, blir han i Hirsch’ bok tillagt æren for å være reformens opphavsmann. [...] - Han jeg skriver om er ikke den virkelige faren, men en karakter fra Louis’ to bøker, sier Hirsch.” (*Morgenbladet* 12.–18. april 2019 s. 48-49)

Litteraturliste (for hele leksikonet): <https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/litteraturliste.pdf>

Alle artiklene i leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>